

Marjan Kordaš

NE JEZIK: GOVORICA JE BISTVENA SESTAVINA – ALI JE CELO POPOLN ODSEV – ČLOVEŠKE IDENTITETE

Slovenec misli slovensko v slovenščini in tako dograjuje svojo govorico.

Tudi Nemec misli nemško v nemščini in tako dograjuje svojo govorico.

Ali je za Slovence mogoče misliti v nemščini? Ali bi potem mislil nemško ali slovensko? Če da, bi imel narodnost? Kakšna bi bila potem njegova govorica?

Svojo delovno hipotezo želim oblikovati takole: Svojo identiteto kaže človek s svojo govorico, ki je odsev njegovega načina razmišljanja. Oblikovanje identitete je dolgotrajen proces, v katerem igra jezik pomembno, vendar le tehnično vlogo.

Jezik je oblika, govorica je vsebina.

(Primer: Adolf Hitler in Josip Stalin sta uporabljala različna jezika, rabila pa isto govorico nasilja. Adolf Hitler in Hermann Hesse sta pisala v istem jeziku, vendar je govorica obeh Nemcev, politika in nobelovca za literaturo, bila – in je še vedno – neprimerljiva.)

1

Pri miselnem procesu uporablja človek različna sredstva, med katerimi lahko razlikujem vsaj tri skupine:

1.1. Razmišljanje v številih (matematični način razmišljanja).

Ta način razmišljanja je sicer težaven, brž ko pa se ga naučimo, je to najbolj preprost način, zakaj odnosi med sestavinami – med števili – so natančno opredeljeni. Ker je ta način razmišljanja tako preprost, lahko rečemo, da poteka samo v eni sami, *racionalni* dimeziji.

1.2. Razmišljanje v predstavah (slikovni način razmišljanja).

Ta način razmišljanja je med ljudmi verjetno najbolj pogosten, saj si lahko predstavljamo, vnaprej načrtujemo in odločamo skoraj o vseh dejavnostih in njihovem poteku. Če si dejavnosti predstavljamo, se to zgodi kot slika ali kot zaporedje slik; v svojih predstavah lahko človek potuje in položaj lahko opazuje od različnih strani. Kakor hitro pa pride do odločitve, se pridruži še ena kategorija: zgodovinsko

ozadje, ki ga tu želim povzeti kot pojem *izkušnja*. Če zajamem sliko predstave v eno samo dimenzijo in če izkušnjo vidim kot drugo dimenzijo, bi lahko rekel, da slikovni način razmišljanja poteka v *dveh dimenzijah*.

Pri slikovnem načinu razmišljanja predstavlja razmišljanje v obliki *klišejev* posebno pomembno obliko, zakaj pri razmerah, ki se pogosto ponavljajo, ko se uporablja vedno ista izkušnja, nastajajo *vzorci*. Pojem izkušnja nima le *racionalnih*, temveč tudi *iracionalne* temelje. Verujem, da ima klišejski način razmišljanja posebno močan iracionalen, čustven naboj. Ta je lahko tako močan, da sliko, prvotno predstavo, z drugo kategorijo (s klišejem) do kraja popači.

1.3. Razmišljanje z besedami (abstraktni način razmišljanja).

Pri tem načinu razmišljanja je človek prisiljen uporabljati besede, sestavine danega jezika. Po mojem gre tu za neko zvrst matematičnega razmišljanja, le da so odnosi med besedami mnogo bolj zapleteni kot pa odnosi med števili. Da bi bili ti odnosi jasni, se uporablja nadvse zapleten sistem slovnice in sintakse. Ker poteka abstraktni način razmišljanja v določenem jeziku, podpira razvoj jezika razvoj abstraktnega načina razmišljanja in obratno.

(Primer: Da bi si svoje trenutne misli lahko predstavljal – t. j. si zgradil predstavo – ali jih opisal drugemu človeku, je matematični ali slikovni način razmišljanja do kraja nezadosten. Edino sredstvo so besede. Če so z brezhibno slovnico in sintakso dobro vgrajene v jezikovni sistem, lahko ta način razmišljanja opišem ali celo predstavim vsakemu človeku, vzgojenemu za abstrakten način razmišljanja.)

2

Matematični način razmišljanja poteka torej le v eni (racionalni) dimenziji.

Slikovni način razmišljanja poteka v dveh dimenzijah: v slikovni ter v neslikovni (racionalno/iracionalni) dimenziji.

Koliko dimenzij ima torej abstraktni način razmišljanja?

Domnevam, da abstraktni način razmišljanja poteka v treh dimenzijah, ki nimajo nobene zveze s predstavo.

2.1. Prva dimenzija, ki izhaja iz vseh spoznanj nekakšne kulture (enega ali več narodov), je *kognitivna* dimenzija, ki obsega v glavnem *podatke*. Pri danem človeku je ta dimenzija odvisna od njegove izobrazbe in vzgoje.

(Primer: Če hočemo prepoznati resnico o plebiscitu leta 1990 v Sloveniji, moramo imeti med drugim na voljo podatke o političnem, gospodarskem, sociološkem, verskem in narodnostnem položaju v Sloveniji in Jugoslaviji.)

2.2. Druga dimenzija odseva človekovo sposobnost, da lahko razlikuje in primerja; da lahko prepozna tisto, kar je *ugodno* in kar je *neugodno*. To sposobnost želim povzeti kot *ciljno usmerjeni* (politični) način razmišljanja.

(Primer: Pravega politika nikoli ne zanima *resnica*, temveč le njegov *cilj*. Po svojih težnjah, doseči svoj cilj s *popolno* brezobzirnostjo, sta v zgodovini najbolj znana Hitler in Stalin.)

2.3. Tretja dimenzija odseva človekovo sposobnost, da prepozna *resnico*, t. j. da razlikuje resnico od neresnice. Znotraj pojma resnica je tudi sposobnost človeka, da razlikuje *dobro* in *zlo*. Vse to želim povzeti kot *resničnostno usmerjeni* (znanstveni) način razmišljanja.

(Primer: Pravega znanstvenika nikoli ne zanima *cilj*, temveč vselej samo *res-*

nica. V zgodovini so znani mnogi znanstveniki in znanstveno razmišljajoči filozofi, ki so zaradi svojega v resnico usmerjenega načina razmišljanja raje izbrali smrt kot pa preklíc resnice.)

Kognitivna dimenzija obsega torej gmoto (maso) in kakovost podatkov. *Kako* se podatki obdelajo, pa ni odvisno le od podatkov, temveč tudi od razmerja med ciljno usmerjenim in resničnostno usmerjenim načinom razmišljanja.

Abstraktni način razmišljanja poteka torej ne-slikovno, tridimenzionalno in vedno v določenem jeziku.

3

Abstraktni način razmišljanja lahko presojamo glede na vse tri dimenzije ali glede na jezik:

3.1. Glede na dimenzije se mi zdi, da je kognicija (gmota podatkov) v ozadju. V ospredju je vprašanje, *kako* se v človeku obdelujejo podatki, ali človek uporablja *ciljno* usmerjeni ali *resničnostno* usmerjeni način razmišljanja. Tu najdem pri slikovnem ter pri ciljno usmerjenem abstraktnem načinu razmišljanja številne skupne značajske poteze. Praktično je takole: Oba načina razmišljanja potekata na različnih ravneh človekove zavesti, obsegata pa vzorce in klišeje. Oba načina razmišljanja zahtevata malo dela, nobenega izziva in imata na vsa vprašanja na voljo jasne in preproste odgovore, tako kot se to vidi v slavnih knjigah *Mein Kampf* ali *Kratka zgodovina VKP(b)*. V teh knjigah se podatki obdelujejo sicer abstraktno, vendar so razloženi politično, usmerjeno v cilj.

3.2. Glede na jezik se mi zdi, da je pravilo – z nekaterimi pomembnimi izjemami (glej spodaj) – da je jezik ena temeljnih značilnosti naroda. Če kdo želi obvladati abstraktni način razmišljanja, se mora najprej naučiti treh temeljnih spretnosti danega jezika – *govoriti, brati, pisati*. Tu želim na kratko povzeti nekaj svojih misli, ki sem jih opisal že pred nekaj leti:

*Otročje lahko se je naučiti **govoriti** materni jezik. Pogosto se je treba preprosto na pamet naučiti le različne fraze in jih uporabljati v določenih položajih in medsebojnih zvezah. Koristno je spomniti se, da je v preteklosti človek skozi tisočletja svoj jezik le **govoril**.*

*V primerjavi s spretnostjo govora pa se je spretnosti **branja** že bolj težko naučiti. Tudi pri otrocih to ni več otročje lahka reč. Značilno je, da se branja lahko naučimo šele s knjigo (ki jo je poprej nekdo napisal).*

*Najtežje pa se je naučiti spretnosti **pisanja**. In kakor hitro se odločimo za pisanje, vidimo svojo pisavo, obliko, vsebino, zgradbo, sistematiko, misli. Vsak človek, ki kaj napiše, mora pred tem na kratko (ali na dolgo) premišljevati, zakaj tisto, kar se potem pojavi na papirju, je človekova slika, odsev njegove ustvarjalnosti in odgovornosti. Da bi lahko pisali, mora biti jezik danega naroda dovolj razvit. Človek, ki hoče pisati, se mora pravzaprav v razmeroma kratkem času naučiti celotne kulture njegovega naroda, doseči stopnjo spretnosti in jo obvladati. Kakor hitro je človek tako daleč, mu njegov **jezik** omogoči dograjevanje abstraktnega načina razmišljanja, ki odseva njegovo **individualnost**, njegovo skrajno individualno govorico.*

(Primer: V svojem romanu 1984 opisuje George Orwell poskus nekega totalitarne sistema, ki je hotel ljudem ponuditi nov jezik, imenovan **NEWSPEAK**. Ta umetni jezik naj bi bil tako preprost, da bi pri človeku onemogočil abstraktno razmišljanje.)

4

Odkar se zavedam, sem se največ gibal znotraj enega jezika; mnoga leta sem mislil pretežno le v slovenščini. Različni vzroki v mojem življenju pa so omogočili, da sem slikovni način razmišljanja uporabljal le pri *resničnih* fizikalnih primerih. Najbolj zla oblika tega načina razmišljanja – vzorci in klišeji – mi je bila tuja verjetno zato, ker sem kot otrok in mladostnik v zelo kratki dobi spoznal različne oblike ciljno usmerjenega načina razmišljanja:

- 4.1. srbsko-jugoslovansko, v slovenskem in srbohrvaškem jeziku;
- 4.2. nacistično, v nemškem jeziku;
- 4.3. katoliško-slovensko, v slovenskem jeziku;
- 4.4. komunistično-jugoslovansko, v slovenskem, ruskem in srbohrvaškem jeziku.

Vsi so uporabljali iste črno-bele vzorce in klišeje. Glede na položaj so bili ljudje vedno razdeljeni na dva sovražna tabora: katoliki – nekatoliki; Slovenci – Neslovenci; Nemci – Nenemci; komunisti – antikomunisti; nacisti – nenacisti. Četudi je šlo vedno za isti temeljni vzorec – dva sovražna tabora – je včasih prihajalo do grotesknih kombinacij, npr. na eni strani slovensko in italijansko govoreči komunisti, na drugi strani pa nemški nacisti in slovenski katoliki! Pravzaprav je bil pomen jezika odrinjen v ozadje. Namesto njega so uporabljali neki drugi, ideološki jezik.

Zato ni prav nič čudno, da sem oba načina razmišljanja – slikovnega in abstraktnega, ciljno usmerjenega – zavrnil že med svojo puberteto. Spoznal sem, da s slikovnim načinom razmišljanja resnice ni *mogoče najti* in da se s političnim (ciljno usmerjenim) načinom razmišljanja resnico *noče najti*.

5

Na voljo mi je ostal torej le resničnostno usmerjeni način razmišljanja. Kmalu se mi je posvetilo, da terja odpravo vseh meja, težko delo in velike izzive – da pa je kljub temu izjemno težko priti do jasnih odgovorov.

Resničnostno usmerjeni način razmišljanja se je pri meni pojavil nenadoma, na veliki petek 1947, v starosti dobrih 15 let, ob pogledu na noge ljubljene dekleta. Nato sem šel skozi trdo šolo, v kateri sem se vadil govoriti in brati slovensko. Leta 1950 sem začel – ker sem pisal dnevnik – slovensko pisati; danes menim, da sem takrat poskušal v slovenščini zapisati svoje misli. V tisti starosti, ko sem mislil izključno v slovenskem jeziku, sem se čutil že zdavnaj osvobojenega od ideoloških meja. V naslednjih letih so nato padle – zlagoma ali stopnjevito – tudi meje, ki jih je postavila katoliška Cerkev in katoliška vera.

Zdaj čutim, da moram na tem mestu delno ponoviti svoj moto:

Slovenec misli *slovensko* v *slovenskem jeziku* in tako dograjuje svojo govorico.

Kaj pomeni *misлити slovensko*?

V času, ko sem se čutil osvobojenega – kar sem dosegel z resničnostno usmerjenim načinom razmišljanja – že od vseh meja, sem mislil *slovensko*. Po svojih sedanjih predstavah pa sem bil takrat še zelo omejen, zakaj *misлити slovensko* pravzaprav pomeni *misлити v okviru slovenskega kulturnega kroga*. In per analogiam: *misлити nemško* pravzaprav pomeni *misлити v okviru nemškega kulturnega kroga*.

Na vsakega, ki je resničnostno usmerjen prešel tri stopnje – govoriti, brati, pisati – *le v enem jeziku*, preži nevarnost, da se bo pri njem razvila ne le nacionalna,

temveč nacionacionalistična miselnost. Njegov abstraktni način razmišljanja je sicer osvobojen vseh ideoloških, socioloških, verskih in mnogih drugih meja, ni pa prešel zadnje in najtežavnejše ovire *maternega jezika*. Se pravi, kar zadeva njegov narod, še ni resnično, temveč ciljno usmerjen. Mnogi, ko so svojo *umetnost pisanja v enem jeziku* dognali do višin pesniške lepote, so bili sovražni enemu (ali mnogim) *drugim jezikom*. Mnogi ljudje, če ne že večina, običijo na tem mestu, pred zadnjo oviro. Če je tako, jezik nenadoma zadobi politični pomen; jezik in narodnost postaneta malik in iz tega izvirajoča govorica je praviloma govorica nasilja – proti drugemu maliku. Da se ob tem nikoli ne žrtvujejo maliki, vedno pa ljudje, je znano.

Z nemščino sva se srečala leta 1941, ko sem bil star dobrih 9 let. Leta 1942 se je pridružila angleščina, leta 1943 latinščina. Do leta 1955 je moj resničnostno usmerjeni način razmišljanja (govoriti, brati, pisati) potekal izključno v slovenščini. S prvimi poskusi misliti (govoriti, brati) v angleščini in nemščini sem začel leta 1955 in 1957. Vendar danes vem, da sem takrat še vedno mislil *slovensko* (t. j. znotraj slovenskega kulturnega kroga), čeprav sem pri tem uporabljal nemški ali angleški jezik.

Zdi se mi, da sem odločilno točko dosegel približno leta 1989, ko nisem zmogel le govoriti in brati, temveč tudi pisati v nemščini. Moje pisanje je bilo slovnično polno napak, sintaktično pa verjetno slabo, vendar verujem, da sem končno vsaj na enem mestu predril svoj slovenski kulturni krog. Dospel sem na njegovo zunanjo stran in odtlej verujem, da stojim tako, da ga lahko opazujem od zunaj. Šele potem, ko sem se tako iz svojega slovenskega kulturnega kroga iztrgal – vendar ne *izločil* – sem zmogel slovenščino in slovensko kulturo resnično spoštovati. Oboje sem po ovinku – prek nemškega in angleškega jezika – odkril na novo.

Verujem, da je moja identiteta s tem dobila eno bistveno novo značajsko potezo, saj odtlej nisem prisiljen, da bi *vedno moral slovensko* misliti. Sredstvo za razmišljanje – jezik – lahko izbiram. Vrednost, stanovitnost, predvsem pa poštenost moje identitete se najbolje pokaže in se najtrše preskusi, če za govor, branje in pisanje *ne uporabljam* slovenščine. Poskušam postati *trilingvalec*; iz iracionalnih razlogov pa se nagibam bolj k nemškemu kot k angleškemu jeziku.

V primerjavi s tistim časom, ko sem zmogel misliti le v slovenskem jeziku, lahko zdaj neskončno lažje razumem Nemca, ki misli (*samo*) *nemško v nemščini*. In v mojem načinu razmišljanja, v moji govorici in v moji identiteti ni nobenega nasilja več.

Bralca želim opozoriti, da bi ta članek lahko napisal tudi v angleškem jeziku. Iz razlogov, ki jih vsi poznamo, pa sem raje izbral nemški jezik. In vrh tega: prodreti iz slovenskega kulturnega kroga je z nemščino izjemno težko, z angleščino pa otročje lahko.

6

Te misli imajo – tako pač verujem – tudi najgloblji vpliv na dva pomembna pojma človeškega bivanja, na človekovo svobodo in na različnost ljudi.

6.1. Človek z resničnostno usmerjenim načinom razmišljanja je svoboden, ni dolžan nikomur ničesar, ne svojemu sočloveku, ne cerkvi, ne političnemu sistem, ne državi, ne svojemu kulturnemu krogu, ne narodu. Svoboda, ki izvira iz resničnostno usmerjenega načina razmišljanja, sestoji večji del iz človekove odgovornosti, v kateri ni niti najmanjšega prostora za katero koli obliko nasilja.

6.2. Ljudje se med seboj ne razlikujemo le glede na svoje biološke značilnosti,

temveč tudi po spolu, jeziku, govorici, kulturi, rasi. V preteklosti, v času nasilja, so vedno znova poskušali te razlike odpraviti ali vsaj kolikor mogoče izravnati. V znanem zločinskem sistemu iz bližnje preteklosti je bil pojem *Gleichschaltung* (vkalupljanje) povzdignjen v doktrino.

Človek, ki se odpove prav vsaki obliki nasilja, lahko sprejme temeljno značilnost človeka, namreč, da je njegov sočlovek drugačen. V ta namen potrebuje eno najglobljih človeških lastnosti, ki jo imenujemo *ljubezen*. Če je potrebno, se človek, ki *ljubi*, nauči jezika *ljubljenega* človeka, da bi bolje spoznal njegovo govorico in končno tudi njegov kulturni krog in obratno. Za njiju ni nobenega stapljanja, nobenega vkalupljanja v enakost, zakaj obema se gnusi vsako mešanje jezikov, ki je vselej nenaravna spaka. Če se torej uporablja jezik A, potem se bodo vsi sodelujoči trudili govoriti, brati in pisati v jeziku A slovnično in sintaktično tako popolno, kot je to le mogoče. Isto velja za jezik B in vse druge možne jezike. *Zakaj človek z resničnostno usmerjenim načinom razmišljanja ima sposobnost, da v različnih jezikih govori isto govorico.*

7

Ljudje se torej medsebojno razlikujemo in smo pripadniki različnih narodov, ver, ras in kultur. V preteklosti so pogosto iz tega poskušali narediti hierarhijo; govorilo se je o *boljših* in *slabših* kulturah in političnih sistemih; na vrhu so bili t. i. *nosilci kulture*, na koncu pa *podčlovek*. V tej hierarhiji je imel jezik eno ključnih vlog. Na pripadnike t. i. slabših kultur so pritiskali, naj svoj jezik zavržejo in se naučijo jezika in govorice svojih oblastnikov. Če grožnja ni imela učinka, so ukrepali z nasiljem.

Tako – prek jezika – se hierarhija ni le vzdrževala, temveč celo okrepila. Tisti ljudje namreč, ki so bili prisiljeni naučiti se tujega jezika, so tako še leta ostajali v podrejenem položaju nasproti svojim oblastnikom, ki so tekoče govorili v svojem jeziku. To neenakopravnost sem kot Slovenec, ko sem poznal le svoj jezik, bridko doživel v svojem otroštvu v času nacizma, ko je bila nemščina jezik oblastnika. Zaradi ugodnih razmer se ta bridkost pri meni ni razvila v sovraštvo, temveč v naklonjenost nemškemu jeziku.

8

A jaz verujem – in ta vera je pri meni skoraj kot religija – da smo si med seboj sicer nadvse *različni*, da pa smo do kraja *enakopravni*. Naj bomo pametni ali neumni, pogumni ali strahopetni, izobraženi ali nepismeni, imamo vsi kot človeška bitja svoje človeško dostojanstvo.

Če se torej srečata dva človeka iz različnih kulturnih krogov – največkrat torej različnih jezikov – potem se enakopravnost začne pri rabi jezika. Pri meni je pravilo, da nikoli ne uporabljam slovenščine. Četudi ne želim dajati nobenih navodil, se mi zdi, da je odpoved maternemu jeziku – pri obeh udeležencih – edina možna rešitev.

9

S svojimi mislimi, ki sem jih doslej zapisoval v nemškem ali slovenskem jeziku, sem že od nekdaj imel obilo veselja, še posebej potem, ko sem jih prevedel v

slovenščino. Tudi s tem zapisom bom storil enako, čeprav se zavedam, da slovenske različice verjetno ne bom mogel nikoli objaviti v slovenskem jezikovnem prostoru – verjetno jo bodo imeli za grobo žalitev slovenskega nacionalnega dostojanstva. Ker pa nimam prav nobenega namena te vrste in ker se nikakor nimam za izdajalca t. i. *slovenske stvari*, želim svoj tok misli voditi še dalje.

Četudi zapisana v slovenskem jeziku, je v tem zaporedju misli moja govorica večini Slovencev verjetno nerazumljiva. Vzrok je preprost: domnevam, da večina Slovencev uporablja slikovni način razmišljanja v vzorcih in klišejih. Tisti maloštevilni, ki so se z napornim govorjenjem, branjem in pisanjem v slovenščini in v tujem jeziku povzpeli v območje abstraktnega, resničnostno usmerjenega načina razmišljanja, so običajni znotraj slovenskega kulturnega kroga. Kar zadeva t. i. slovensko stvar, so torej še vedno ciljno usmerjeni; ti sicer visoko izobraženi ljudje na jezik še vedno gledajo politično.

Zato ti ljudje, Slovenci, moje govorice, pa čeprav je zapisana v slovenščini, ne bodo mogli ali ne bodo hoteli razumeti.

Tudi mnogi ljudje iz nemškega jezikovnega prostora moje govorice, pa čeprav je zapisana v nemškem jeziku, ne bodo mogli ali ne bodo hoteli razumeti.

V zgodovini naletimo na mnoge primere, ko se ljudje v slovenskem (nemškem) prostoru, ki so govorili slovenščino (nemščino) niso mogli sporazumeti zaradi velikih razlik v govorici. Posledice so znane.

Pravimo, da se zgodovina ponavlja. Da, zgodba o nezmožnosti človeka, da bi razumel govorico svojega sočloveka, se ponavlja v naši neposredni bližini, natančno tam, kjer vsi ljudje govorijo isti jezik!

10

J. F. Perkonig opisuje neki čas, ko so se ljudje morali odločiti ali za ta ali za oni jezik:

Šele mnogo pozneje, potem ko jim je nesrečna politika naročila, naj bodo na to pozorni, so se nenadoma zalotili, da so pač govorili v tistem jeziku, za katerega so se zarotili, da ga bodo zavrgli, pač zato, ker so tako zahtevali nestrpni ljudje, in menili so, da se bodo prepoznali kot čudno razcepljeno bitje; postali so negotovi in nenadoma niso bili več sami svoji. A takrat, ko sem jih še slišal govoriti včasih nemško, včasih slovensko, tako kot je pač uravnaval nekakšen gibek navdih, so pa bili še vedno svoji in zato imajo v mojem spominu tisto posebno tople barvitost...

...Da sem v tistih letih moral slišati marsikatero slovensko pesem, mi je prodrlo šele mnogo pozneje v mojo zavest in morda nekaj v meni sanja o njej, je skoraj tako, kot bi še zdaj slišal otožni odmev daljnega napeva, ne da bi mogel razločiti govorico njenih besed. Kot otrok sem torej moral slišati slovenske pesmi, a pel nisem nobene in danes mi je tako, kot da bi bil v svojem življenju nekaj zamudil. Zaradi lastnih zmot, ki so seveda izhajale tudi od lažnih prerokov in od tuje krivde sploh, sem se odtujil drugi, nič manj lepi duši svoje domovine; ves čas mojega mladostnega življenja so me nagovarjali v duhu tistega časa, in jaz sem tudi dopustil – Bogu bodi potoženo – pregovoriti se, da je slovenščina v deželi pri nas le manjše pravice gost, naj se pri gosposki mizi vede tako, da molči in naj se zadovolji s prostovoljno podarjeno ljubeznijo svojih zvestih pripadnikov. A tudi v drugem taboru – in tega ne obžalujem nič manj boleče – so bili pametni, dobri ljudje, ki jim je neki drug peklenski demon prišepetaval, da je nemščina zapravela vse svoje pravice na slovenskih tleh...

J. F. Perkonig: Z dvema jezikoma (V svetlobi jutra, 1948)

Kar zadeva jezik, za mene ni nobenega *ali* – *ali* več; ne želim zagrešiti te napake. Moja odločitev, pri mojem načinu razmišljanja uporabljati ne le *enega*, temveč *tri* jezike, ne ogroža ne mojega slovenstva, ne moje narodnosti; moj način razmišljanja je tako bolj bogat. Sicer je možno, da me bodo nekateri Slovenci videli kot norega ali kot izdajalca, vendar smo danes prišli že tako daleč, da si lahko oboje privoščimo tudi v Sloveniji.

Upam, da se bodo v prihodnosti podobni norci in izdajalci vedno bolj pogosto pojavljali v najrazličnejših jezikovnih področjih. Potem se bomo morda lahko spet lotili vprašanja slovenske nacionalne identitete, če se je v 150 letih, od leta 1848 dalje, ko je prešla leta 1892, 1918, 1920, 1945 in 1991, novim razmeram prilagodila le *navidezno* ali oblikovala *docela na novo*.

Ali se bomo mi, pripadniki enega najmanjših narodov v Evropi, končno začeli do drugih jezikov vesti ne drobnjakarsko, temveč nadvse širokopotezno?

Ljubljana, 14. 1.–4. 3. 1995